

Projekt „Wizualne artykulacje oporu politycznego w Chorwacji i Serbii po roku 2000” dotyczy współczesnych przejawów oporu politycznego w Chorwacji i Serbii. Pod pojęciem „wizualne artykulacje oporu” rozumiem wszelkie obrazy – wytwarzane zarówno przez grupy, jak i jednostki – mające na celu wyrażenie oporu i wzmocnienie jego przekazu w przestrzeni publicznej. Do wizualnych artykulacji oporu zaliczam zarówno obrazy wykorzystywane jako narzędzia komunikacji podczas aktu sprzeciwu (wzmacniające przekaz transparenty, plakaty, maski, podobizny politycznych adwersarzy, czy tzw. oprawy protestów, jak i funkcjonujące w przekazach medialnych wizualne reprezentacje aktów oporu.

Wychodzę z założenia, że wszystkie wymienione przeze mnie typy obrazów mają charakter performatywny: to znaczy, że oprócz tego, że tworzą informację i wiedzę, są rodzajem działania będącego w stanie wywoływać rozmaite afekty. Odgrywają one nie tylko istotną rolę w tworzeniu opowieści o aktach sprzeciwu, ale także stają się bodźcem dla pojawiania się nowych form protestu, będących odpowiedzią na oddziaływanie obrazu. Nie przypisuję sprawczości samym obrazom, które same z siebie nie są w stanie wywoływać buntu, ale uważam, że służą one budowaniu sprawczości zbiorowości posługujących się nimi.

Cezurę początkową badania w chorwackiej rzeczywistości politycznej wyznacza śmierć Franja Tuđmana, pierwszego prezydenta niepodległej Chorwacji, którego rządowi przypisuje się cechy autorytarne. Na gruncie serbskim natomiast będzie to wymuszony pod naciskiem demonstracji społeczeństwa serbskiego i w wyniku presji opinii międzynarodowej koniec prezydentury Slobodana Miloševića, którego rządy miały również charakter autorytarny. Tak określona cezura początkowa czyni badanie większym wyzwaniem naukowym z kilku względów: po pierwsze, rzeczywistość transformacyjna rozpoczęta w roku 2000 w omawianych krajach przywraca konflikt do sfery publicznej i nadaje mu wagę, po drugie jest to czas kształtowania się nowej hegemonicznej kultury rządzących, a zatem walka polityczna i opór odbywa się z nową, nie do końca sprecyzowaną, albo na nowo definiującą się hegemonią. Hegemonia, wobec której polityczny opór jest tu artykułowany, nie jest więc jednoznaczna i sama wymaga doprecyzowania. Cezurę końcową wyznacza rok 2018. Parafrazując tytuł książki Slavoja Žižka, można ten czas nazwać dwiema dekadami niebezpiecznych marzeń chorwackiego i serbskiego społeczeństwa.

W ramach projektu zamierzam sprawdzić, w jakim stopniu akty oporu mające miejsce w Chorwacji i Serbii po 2000 roku i wytwarzana przez nie ikonosfera są artykulacją autodefiniującego się społeczeństwa obywatelskiego. Opór jest tu więc rozumiany jako moment założycielski transformującego się społeczeństwa, w którym społeczeństwo przemawia i uwidacznia swoje istnienie, na nowo definiując wspólnotę. Tworzenie wizualnych artykulacji aktów oporu jest więc rodzajem politycznej i społecznej *praxis*, a co za tym idzie – aktualizacją potencjału obywatelskości w sferze publicznej.

Jak w kontekście Arabskiej Wiosny pisze Elisa Adami, jednym z najważniejszych obszarów działania rewolucyjnego jest produkcja i zamieszczanie obrazów w sferze publicznej. Jeśli zaś mamy w pamięci konstatacje towarzyszące obwieszczeniu „zwrotu obrazowego” o coraz mocniej zikonizowanej kulturze, w której obrazy mają większą siłę perswazyjną niż słowa, zainteresowanie wizualnym aspektem kultur oporu staje się całkowicie uzasadnione. W przekonaniu o słuszności podejmowanych badań utwierdza również fakt, że jednym z podstawowych narzędzi działania współczesnych aktywistów i aktywistek politycznych coraz częściej staje się telefon komórkowy wyposażony w aparat fotograficzny i dostęp do Internetu, dzięki którym wytwarzanie ikonosfery aktów oporu, dokumentowanie go i dzielenie się obrazami nigdy nie było łatwiejsze i szybsze.